पञ्चदशः पाठः

शब्दरूपाणि धातुरूपाणि च

'अपदं न प्रयुञ्जीत' इत्यनुसारं वाक्ये प्रयोगात् पूर्वं शब्दानां धातूनां च पदसंस्कारः अपेक्षितः भवति। तत्र – **सुप्तिङन्तं पदम्** – अर्थात् सुबन्तं च तिङन्तं च पदसञ्ज्ञं भवति। अत्र सुप्-इत्यनेन निम्नलिखितानाम् एकविंशतिविभक्तिप्रत्ययानां ग्रहणं भवति –

सु	औ	जस्
अम्	औट्	शस्
टा	भ्याम्	भिस्
ङे	भ्याम्	भ्यस्
ङसि	भ्याम्	भ्यस्
ङस्	ओस्	आम्
ङि	ओस्	सुप्

एतेषां सुप्–प्रत्ययानां योजनेन सर्वेषां शब्दानां सप्तसु विभक्तिषु त्रिषु वचनेषु च रूपाणि सिध्यन्ति। यथा–

	एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
प्रथमा	राम+सु = रामः	राम+औ = रामौ	राम+जस् = रामाः
द्वितीया	राम+अम् = रामम्	राम+औट् = रामौ	राम+शस् = रामान्
तृतीया	राम+टा = रामेण	राम+भ्याम् = रामाभ्याम्	राम+भिस् = रामैः
चतुर्थी	राम+ङे = रामाय	राम+भ्याम् = रामाभ्याम्	राम+भ्यस् = रामेभ्यः
पञ्चमी	राम+ङसि = रामात्	राम+भ्याम् = रामाभ्याम्	राम+भ्यस् = रामेभ्यः
षष्ठी	राम+ङस् = रामस्य	राम+ओस् = रामयोः	राम+आम् = रामाणाम्
सप्तमी	राम+ङि = रामे	राम+ओस् = रामयोः	राम+सुप् = रामेषु

एवमेव तिङ् – इत्यनेन निम्नलिखितानाम् अष्टादशानां प्रत्ययानां परस्मैपदधातुभिरात्मनेपदधातुभिश्च संयोजनेन त्रिषु पुरुषेषु त्रिषु वचनेषु च रूपाणि सिध्यन्ति। यथा–

परस्मैपदिनः धातवः

	एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
प्रथमपुरुषः	भू+तिप् = भवति	भू+तस् = भवतः	भू+झि = भवन्ति
मध्यमपुरुषः	भू+सिप् = भवसि	भू+थस् = भवथः	भू+थ= भवथ
उत्तमपुरुषः	भू+मिप् = भवामि	भू+वस् = भवावः	भू+मस् = भवामः

आत्मनेपदिनः धातवः

	एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
प्रथमपुरुषः	लभ+त = लभते	लभ+आताम् = लभेते	लभ्+झ = लभन्ते
मध्यमपुरुषः	लभ+थास् = लभसे	लभ्+आथाम् = लभेथे	लभ्+ध्वम् = लभध्वे
उत्तमपुरुषः	लभ+इड् = लभे	लभ्+वहि = लभावहे	लभ्+महिङ् = लभामहे

अनेन प्रकारेण सुबन्तानां तिङन्तानां च पदानां प्रयोगेण वाक्यनिर्माणं भवति। वाक्येनैव भाषाविस्तरो जायते। अत्र केषाञ्चन व्यवहारोपयोगिनां शब्दानां क्रियापदानां च रूपाणि प्रस्तुतानि सन्ति। एतेषां रूपाणि स्मृत्वा संस्कृतसम्भाषणे संस्कृतलेखने च सौकर्यं भविष्यति।

शब्दरूपाणि धातुरूपाणि च

शब्दरूपाणि

अकारान्तपुल्लिङ्गः

बालक-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	बालकः	बालकौ	बालकाः
द्वितीया	बालकम्	बालकौ	बालकान्
तृतीया	बालकेन	बालकाभ्याम्	बालकैः
चतुर्थी	बालकाय	बालकाभ्याम्	बालकेभ्यः
पञ्चमी	बालकात्	बालकाभ्याम्	बालकेभ्यः
षष्ठी	बालकस्य	बालकयोः	बालकानाम्
सप्तमी	बालके	बालकयोः	बालकेषु
सम्बोधनम्	हे बालक!	हे बालकौ!	हे बालकाः!

आकारान्त-स्त्रीलिङ्गः

लता-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	लता	लते	लताः
द्वितीया	लताम्	लते	लताः
तृतीया	लतया	लताभ्याम्	लताभिः
चतुर्थी	लतायै	"	लताभ्यः
पञ्चमी	लतायाः	"	"
षष्ठी	लतायाः	लतयोः	लतानाम्
सप्तमी	लतायाम्	"	लतासु
सम्बोधनम्	हे लते!	हे लते!	हे लताः!

इकारान्तपुल्लिङ्गः

पति-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	पतिः	पती	पतयः

द्वितीया	पतिम्	"	पतीन्
तृतीया	पत्या	पतिभ्याम्	पतिभिः
चतुर्थी	पत्ये	"	पतिभ्यः
पञ्चमी	पत्युः	"	"
षष्ठी	पत्युः	पत्योः	पतीनाम्
सप्तमी	पत्यौ	"	पतिषु
सम्बोधनम्	हे पते !	हे पती !	हे पतयः !

इकारान्त-पुल्लिङ्गः
सखि-शब्दः

	एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
प्रथमा	सखा	सखायौ	सखायः
द्वितीया	सखायम्	"	सखीन्
तृतीया	सख्या	सखिभ्याम्	सखिभिः
चतुर्थी	सख्ये	"	सखिभ्यः
पञ्चमी	सख्युः	"	"
षष्ठी	सख्युः	सख्योः	सखीनाम्
सप्तमी	सख्यौ	"	सखिषु
सम्बोधनम्	हे सखे !	हे सखायौ !	हे सखायः !

उकारान्त-नपुंसकलिङ्गः
मधु-शब्दः

	एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
प्रथमा	मधु	मधुनी	मधूनि
द्वितीया	"	"	"
तृतीया	मधुना	मधुभ्याम्	मधुभिः
चतुर्थी	मधुने	"	मधुभ्यः
पञ्च मी	मधुनः	"	"
षष्ठी	मधुनः	मधुनोः	मधूनाम्
सप्तमी	मधुनि	"	मधुषु
सम्बोधनम्	हे मधु,मधो !	हे मधुनी !	हे मधूनि !

ऊकारान्त-स्त्रीलिङ्गः
वधू-शब्दः

	एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
प्रथमा	वधूः	वध्वौ	वध्वः

द्वितीया	वधूम्	"	वधूः
तृतीया	वध्वा	वधूभ्याम्	वधूभिः
चतुर्थी	वध्वै	"	वधूभ्यः
पञ्चमी	वध्वः	"	"
षष्ठी	"	वध्वोः	वधूनाम्
सप्तमी	वध्वाम्	"	वधूषु
सम्बोधनम्	हे वधु !	हे वध्वौ !	हे वध्वः !

ऋकारान्त-स्त्रीलिङ्गः

मातृ-शब्दः

	एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
प्रथमा	माता	मातरौ	मातरः
द्वितीया	मातरम्	मातरौ	मातॄः
तृतीया	मात्रा	मातृभ्याम्	मातृभिः
चतुर्थी	मात्रे	"	मातृभ्यः
पञ्चमी	मातुः	"	"
षष्ठी	मातुः	मात्रोः	मातॄणाम्
सप्तमी	मातरि	"	मातृषु
सम्बोधनम्	हे मातः !	हे मातरौ !	हे मातरः !

तकारान्त-नपुंसकलिङ्गः

जगत्-शब्दः

	एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
प्रथमा	जगत्	जगती	जगन्ति
द्वितीया	जगत्	जगती	जगन्ति
तृतीया	जगता	जगद्भ्याम्	जगद्भिः
चतुर्थी	जगते	जगद्भ्याम्	जगद्भ्यः
पञ्चमी	जगतः	जगद्भ्याम्	जगद्भ्यः
षष्ठी	जगतः	जगतोः	जगताम्
सप्तमी	जगति	जगतोः	जगत्सु
सम्बोधनम्	हे जगत् !	हे जगती !	जगन्ति !

भवत्-शब्दः (पुं.)

	एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
प्रथमा	भवान्	भवन्तौ	भवन्तः
द्वितीया	भवन्तम्	भवन्तौ	भवतः

तृतीया	भवता	भवद्भ्याम्	भवद्भिः
चतुर्थी	भवते	"	भवद्भ्यः
पञ्चमी	भवतः	"	"
षष्ठी	भवतः	भवतोः	भवताम्
सप्तमी	भवति	"	भवत्सु

भवत् (स्त्रीलिङ्गशब्दः)

	एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
प्रथमा	भवती	भवत्यौ	भवत्यः
द्वितीया	भवतीम्	भवत्यौ	भवतीः
तृतीया	भवत्या	भवतीभ्याम्	भवतीभिः
चतुर्थी	भवत्यै	भवतीभ्याम्	भवतीभ्यः
पञ्चमी	भवत्याः	भवतीभ्याम्	भवतीभ्यः
षष्ठी	भवत्याः	भवत्योः	भवतीनाम्
सप्तमी	भवत्याम्	भवत्योः	भवतीषु

नकारान्त-पुल्लिङ्ग

करिन्-शब्दः

	एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
प्रथमा	करी	करिणौ	करिणः
द्वितीया	करिणम्	करिणौ	करिणः
तृतीया	करिणा	करिभ्याम्	करिभिः
चतुर्थी	करिणे	करिभ्याम्	करिभ्यः
पञ्चमी	करिणः	करिभ्याम्	करिभ्यः
षष्ठी	करिणः	करिणोः	करीणाम्
सप्तमी	करिणि	करिणोः	करिषु
सम्बोधनम्	हे करिन्	हे करिणौ	हे करिणः

अस्मद् (मैं) सर्वनामशब्दः

	एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
प्रथमा	अहम्	आवाम्	वयम्
द्वितीया	माम्	"	अस्मान्
तृतीया	मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः
चतुर्थी	मह्यम्	आवाभ्याम्	अस्मभ्यम्
पञ्चमी	मत्	आवाभ्याम्	अस्मत्

षष्ठी	मम	आवयोः	अस्माकम्
सप्तमी	मयि	"	अस्मासु

युष्मद् = (तुम) सर्वनामशब्दः

	एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
प्रथमा	त्वम्	युवाम्	यूयम्
द्वितीया	त्वाम्	"	युष्मान्
तृतीया	त्वया	युवाभ्याम्	युष्माभिः
चतुर्थी	तुभ्यम्	"	युष्मभ्यम्
पञ्चमी	त्वत्	"	युष्मत्
षष्ठी	तव	युवयोः	युष्माकम्
सप्तमी	त्वयि	"	युष्मासु

तद् = वह (पुं.)

	एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
प्रथमा	सः	तौ	ते
द्वितीया	तम्	तौ	तान्
तृतीया	तेन	ताभ्याम्	तैः
चतुर्थी	तस्मै	"	तेभ्यः
पंचमी	तस्मात्	"	"
षष्ठी	तस्य	तयोः	तेषाम्
सप्तमी	तस्मिन्	"	तेषु

तद् = वह (स्त्री.)

	एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
प्रथमा	सा	ते	ताः
द्वितीया	ताम्	ते	ताः
तृतीया	तया	ताभ्याम्	ताभिः
चतुर्थी	तस्यै	"	ताभ्यः
पंचमी	तस्याः	"	"
षष्ठी	तस्याः	तयोः	तासाम्
सप्तमी	तस्याम्	तयोः	तासु

तद् = वह (नपुं.)

	एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
प्रथमा	तत्	ते	तानि

द्वितीया	तत्	ते	तानि
तृतीया	तेन	ताभ्याम्	तैः
चतुर्थी	तस्यै	ताभ्याम्	तेभ्यः
पञ्चमी	तस्मात्	ताभ्याम्	तेभ्यः
षष्ठी	तस्य	तयोः	तेषाम्
सप्तमी	तस्मिन्	तयोः	तेषु

धातुरूपाणि

अस् = वर्तमान रहना (परस्मैपदी)

लट्	अस्ति	स्तः	सन्ति	प्र.
	असि	स्थः	स्थ	म.
	अस्मि	स्वः	स्मः	उ.
लृट्	भविष्यति	भविष्यतः	भविष्यन्ति	प्र.
	भविष्यसि	भविष्यथः	भविष्यथ	म.
	भविष्यामि	भविष्यावः	भविष्यामः	उ.
लोट्	अस्तु	स्ताम्	सन्तु	प्र.
	एधि	स्तम्	स्त	म.
	असानि	असाव	असाम	उ.
लङ्	आसीत्	आस्ताम्	आसन्	प्र.
	आसीः	आस्तम्	आस्त	म.
	आसम्	आस्व	आस्म	उ.
विधिलिङ्	स्यात्	स्याताम्	स्युः	प्र.
	स्याः	स्यातम्	स्यात	म.
	स्याम्	स्याव	स्याम	उ.

कृ = करने की इच्छा

लट्	करोति	कुरुतः	कुर्वन्ति	प्र.
	करोषि	कुरुथः	कुरुथ	म.
	करोमि	कुर्वः	कुर्मः	उ.
लृट्	करिष्यति	करिष्यतः	करिष्यन्ति	प्र.
	करिष्यसि	करिष्यथः	करिष्यथ	म.
	करिष्यामि	करिष्यावः	करिष्यामः	उ.

लोट्	करोतु	कुरुताम्	कुर्वन्तु	प्र.
	कुरु	कुरुतम्	कुरुत	म.
	करवाणि	करवाव	करवाम	उ.
लङ्	अकरोत्	अकुरुताम्	अकुर्वन्	प्र.
	अकरोः	अकुरुतम्	अकुरुत	म.
	अकरवम्	अकरवाव	अकरवाम	उ.
विधिलिङ्	कुर्यात्	कुर्याताम्	कुर्युः	प्र.
	कुर्याः	कुर्यास्तम्	कुर्यास्त	म.
	कुर्याम्	कुर्याव	कुर्याम	उ.

चुर् = चोरी करना

लट्	चोरयति	चोरयतः	चोरयन्ति	प्र.
	चोरयसि	चोरयथः	चोरयथ	म.
	चोरयामि	चोरयावः	चोरयामः	उ.
लृट्	चोरयिष्यति	चोरयिष्यतः	चोरयिष्यन्ति	प्र.
	चोरयिष्यसि	चोरयिष्यथः	चोरयिष्यथ	म.
	चोरयिष्यामि	चोरयिष्यावः	चोरयिष्यामः	उ.
लोट्	चोरयतु	चोरयताम्	चोरयन्तु	प्र.
	चोरय	चोरयतम्	चोरयत	म.
	चोरयाणि	चोरयाव	चोरयाम	उ.
लङ्	अचोरयत्	अचोरयताम्	अचोरयन्	प्र.
	अचोरयः	अचोरयतम्	अचोरयत	म.
	अचोरयम्	अचोरयाव	अचोरयाम	उ.
विधिलिङ्	चोरयेत्	चोरयेताम्	चोरयेयुः	प्र.
	चोरयेः	चोरयेतम्	चोरयेत	म.
	चोरयेयम्	चोरयेव	चोरयेम	उ.

नृत् = नाचना (परस्मैपदी)

लट्	नृत्यति	नृत्यतः	नृत्यन्ति	प्र.
	नृत्यसि	नृत्यथः	नृत्यथ	म.
	नृत्यामि	नृत्यावः	नृत्यामः	उ.
लृट्	नर्तिष्यति	नर्तिष्यतः	नर्तिष्यन्ति	प्र.
	नर्तिष्यसि	नर्तिष्यथः	नर्तिष्यथ	म.

	नर्तिष्यामि	नर्तिष्याव:	नर्तिष्याम:	उ.
लोट्	नृत्यतु	नृत्यताम्	नृत्यन्तु	प्र.
	नृत्य	नृत्यतम्	नृत्यत	म.
	नृत्यानि	नृत्याव	नृत्याम	उ.
लङ्	अनृत्यत्	अनृत्यताम्	अनृत्यन्	प्र.
	अनृत्य:	अनृत्यतम्	अनृत्यत	म.
	अनृत्यम्	अनृत्याव	अनृत्याम	उ.
विधिलिङ्	नृत्येत्	नृत्येताम्	नृत्येयु:	प्र.
	नृत्ये:	नृत्येतम्	नृत्येत	म.
	नृत्येयम्	नृत्येव	नृत्येम	उ.

लभ् = पाना (आत्मनेपदी)

लट्	लभते	लभेते	लभन्ते	प्र.
	लभसे	लभेथे	लभध्वे	म.
	लभे	लभावहे	लभामहे	उ.
लृट्	लप्स्यते	लप्स्येते	लप्स्यन्ते	प्र.
	लप्स्यसे	लप्स्येथे	लप्स्यध्वे	म.
	लप्स्ये	लप्स्यावहे	लप्स्यामहे	उ.
लोट्	लभताम्	लभेताम्	लभन्ताम्	प्र.
	लभस्व	लभेथाम्	लभध्वम्	म.
	लभै	लभावहै	लभामहै	उ.
लङ्	अलभत	अलभेताम्	अलभन्त	प्र.
	अलभ:	अलभेथाम्	अलभध्वम्	म.
	अलभे	अलभावहि	अलभामहि	उ.
विधिलिङ्	लभेत	लभेयाताम्	लभेरन्	प्र.
	लभेथा:	लभेयाथाम्	लभेध्वम्	म.
	लभेय	लभेवहि	लभेमहि	उ.

क्रीड् = खेलना

लट्	क्रीडति	क्रीडत:	क्रीडन्ति	प्र.
	क्रीडसि	क्रीडथ:	क्रीडथ	म.
	क्रीडामि	क्रीडाव:	क्रीडाम:	उ.
लृट्	क्रीडिष्यति	क्रीडिष्यत:	क्रीडिष्यन्ति	प्र.
	क्रीडिष्यसि	क्रीडिष्यथ:	क्रीडिष्यथ	म.

	क्रीडिष्यामि	क्रीडिष्याव:	क्रीडिष्याम:	उ.
लोट्	क्रीडतु	क्रीडताम्	क्रीडन्तु	प्र.
	क्रीड	क्रीडतम्	क्रीडत	म.
	क्रीडानि	क्रीडाव	क्रीडाम	उ.
लङ्	अक्रीडत्	अक्रीडताम्	अक्रीडन्	प्र.
	अक्रीड:	अक्रीडतम्	अक्रीडत	म.
	अक्रीडम्	अक्रीडाव	अक्रीडाम	उ.
विधिलिङ्	क्रीडेत्	क्रीडेताम्	क्रीडेयु:	प्र.
	क्रीडे:	क्रीडेतम्	क्रीडेत	म.
	क्रीडेयम्	क्रीडेव	क्रीडेम	उ.

प्रच्छ् = पूछना

लट्	पृच्छति	पृच्छत:	पृच्छन्ति	प्र.
	पृच्छसि	पृच्छथ:	पृच्छथ	म.
	पृच्छामि	पृच्छाव:	पृच्छाम:	उ.
लृट्	प्रक्ष्यति	प्रक्ष्यत:	प्रक्ष्यन्ति	प्र.
	प्रक्ष्यसि	प्रक्ष्यथ:	प्रक्ष्यथ	म.
	प्रक्ष्यामि	प्रक्ष्याव:	प्रक्ष्याम:	उ.
लोट्	पृच्छतु	पृच्छताम्	पृच्छन्तु	प्र.
	पृच्छ	पृच्छतम्	पृच्छत	म.
	पृच्छानि	पृच्छाव	पृच्छाम	उ.
लङ्	अपृच्छत्	अपृच्छताम्	अपृच्छन्	प्र.
	अपृच्छ:	अपृच्छतम्	अपृच्छत	म.
	अपृच्छम्	अपृच्छाव	अपृच्छाम	उ.
वि.धि.	पृच्छेत्	पृच्छेताम्	पृच्छेयु:	प्र.
	पृच्छे:	पृच्छेतम्	पृच्छेत	म.
	पृच्छेयम्	पृच्छेव	पृच्छेम	उ.

दा = देना

लट्	ददाति	दत्त:	ददति	प्र.
	ददासि	दत्थ:	दत्थ	म.
	ददामि	दद्व:	दद्म:	उ.
लृट्	दास्यति	दास्यत:	दास्यन्ति	प्र.

	दास्यसि	दास्यथः	दास्यथ	म.
	दास्यामि	दास्यावः	दास्यामः	उ.
लोट्	ददातु	दत्ताम्	ददतु	प्र.
	देहि	दत्तम्	दत्त	म.
	ददानि	ददाव	ददाम	उ.
लङ्	अददात्	अदत्ताम्	अददुः	प्र.
	अददाः	अदत्तम्	अदत्त	म.
	अददाम्	अदद्व	अदद्म	उ.
वि.धि.	दद्यात्	दद्याताम्	दद्युः	प्र.
	दद्याः	दद्यातम्	दद्यात	म.
	दद्याम्	दद्याव	दद्याम	उ.

जि = जीतना

लट्	जयति	जयतः	जयन्ति	प्र.
	जयसि	जयथः	जयथ	म.
	जयामि	जयावः	जयामः	उ.
लृट्	जेष्यति	जेष्यतः	जेष्यन्ति	प्र.
	जेष्यसि	जेष्यथः	जेष्यथ	म.
	जेष्यामि	जेष्यावः	जेष्यामः	उ.
लोट्	जयतु	जयताम्	जयन्तु	प्र.
	जय	जयतम्	जयत	म.
	जयानि	जयाव	जयाम	उ.
लङ्	अजयत्	अजयताम्	अजयन्	प्र.
	अजयः	अजयतम्	अजयत	म.
	अजयम्	अजयाव	अजयाम	उ.
विधिलिङ्	जयेत्	जयेताम्	जयेयुः	प्र.
	जयेः	जयेतम्	जयेत	म.
	जयेयम्	जयेव	जयेम	उ.

तुद् = दुःख देना

लट्	तुदति	तुदतः	तुदन्ति	प्र.
	तुदसि	तुदथः	तुदथ	म.
	तुदामि	तुदावः	तुदामः	उ.
लृट्	तोत्स्यति	तोत्स्यतः	तोत्स्यन्ति	प्र.
	तोत्स्यसि	तोत्स्यथः	तोत्स्यथ	म.

	तोत्स्यामि	तोत्स्याव:	तोत्स्याम:	उ.
लोट्	तुदतु	तुदताम्	तुदन्तु	प्र.
	तुद	तुदतम्	तुदत	म.
	तुदानि	तुदाव	तुदाम	उ.
लङ्	अतुदत्	अतुदताम्	अतुदन्	प्र.
	अतुद:	अतुदतम्	अतुदत	म.
	अतुदम्	अतुदाव	अतुदाम	उ.
विधिलिङ्	तुदेत्	तुदेताम्	तुदेयु:	प्र.
	तुदे:	तुदेतम्	तुदेत	म.
	तुदेयम्	तुदेव	तुदेम	उ.

वद् = कहना (परस्मैपदी)

लट्	वदति	वदत:	वदन्ति	प्र.
	वदसि	वदथ:	वदथ	म.
	वदामि	वदाव:	वदाम:	उ.
लृट्	वदिष्यति	वदिष्यत:	वदिष्यन्ति	प्र.
	वदिष्यसि	वदिष्यथ:	वदिष्यथ	म.
	वदिष्यामि	वदिष्याव:	वदिष्याम:	उ.
लोट्	वदतु	वदताम्	वदन्तु	प्र.
	वद	वदतम्	वदत	म.
	वदानि	वदाव	वदाम	उ.
लङ्	अवदत्	अवदताम्	अवदन्	प्र.
	अवद:	अवदतम्	अवदत	म.
	अवदम्	अवदाव	अवदाम	उ.
विधिलिङ्	वदेत्	वदेताम्	वदेयु:	प्र.
	वदे:	वदेतम्	वदेत	म.
	वदेयम्	वदेव	वदेम	उ.

अभ्यास-प्रश्ना:

(क) बहुविकल्पात्मका: प्रश्ना: –

अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि सङ्केताक्षरमाध्यमेन कोष्ठके लेखनीयानि –

१. 'बालक' शब्द: अस्ति –

(क) अकारान्त-पुल्लिङ्ग-शब्द: (ख) ककारान्त-पुल्लिङ्ग-शब्द:

(ग) अकारान्त-नपुंसकलिङ्ग-शब्द: (घ) ककारान्त-स्त्रीलिङ्ग-शब्द: ( )

२. लता-शब्दस्य द्वितीया-बहुवचने रूपं भवति-

(क) लतान् (ख) लताः

(ग) लताम् (घ) लते ( )

३. पति-शब्दस्य षष्ठी-एकवचने रूपं भवति-

(क) पतेः (ख) पत्युः

(ग) पत्योः (घ) पत्यै ( )

४. सखि-शब्दस्य प्रथमा-विभक्तौ एकवचने रूपं भवति-

(क) सखा (ख) सखः

(ग) सखी (घ) सखायः ( )

५. भानु-शब्दस्य पञ्च म्यां विभक्तौ बहुवचने रूपं भवति-

(क) भानोः (ख) भानुभ्यः

(ग) भानुभ्याम् (घ) भानुभिः ( )

६. मधु-शब्दस्य प्रथमायां विभक्तौ बहुवचने रूपं भवति-

(क) मधुनी (ख) मधूनि

(ग) मधुन् (घ) मधवः ( )

७. वधू-शब्दस्य प्रथमायां विभक्तौ एकवचने रूपं भवति-

(क) वधूः (ख) वधुः

(ग) वधु (घ) वधू ( )

८. मातृ-शब्दस्य चतुर्थ्यां विभक्तौ बहुवचने रूपं भवति-

(क) मातरेभ्यः (ख) मातृभ्याम्

(ग) मात्रे (घ) मातृभ्यः ( )

९. जगत्-शब्दस्य षष्ठ्यां विभक्तौ द्विवचने रूपं भवति-

(क) जगतोः (ख) जगद्भ्याम्

(ग) जगती (घ) जगता ( )

१०. भवत्-शब्दस्य स्त्रीलिङ्गे प्रथमायां विभक्तौ एकवचने रूपं भवति-

(क) भवति (ख) भवन्ति

(ग) भवती (घ) भवत्यः ( )

११. करिन्-शब्दस्य चतुर्थ्यां विभक्तौ बहुवचने रूपं भवति-

(क) करिभ्यः (ख) करिणः

(ग) करिभिः (घ) करिणाम् ( )

१२. अस्मद्-शब्दस्य सप्तम्यां विभक्तौ बहुवचने रूपं भवति-

(क) मयि (ख) अस्मासु

(ग) युष्मासु (घ) अस्मिन् ( )

१३. युष्मद्-शब्दस्य द्वितीयायां विभक्तौ एकवचने रूपं भवति-

(क) त्वम् (ख) युष्मान्

(ग) त्वाम्　　(घ) युवाभ्याम्　　( )

१४. तत्-शब्दस्य पुंलिङ्गे तृतीयाया: विभक्ते: बहुवचने रूपं भवति–

(क) तया　　(ख) ताभ्य:

(ग) ताभि:　　(घ) तै:　　( )

१५. अस्-धातो: लट्-लकारे प्रथमपुरुषस्य एकवचने रूपं भवति–

(क) अस्ति　　(ख) स्त:

(ग) सन्ति　　(घ) असि　　( )

१६. कृ-धातो: लोट्-लकारे मध्यमपुरुषस्य द्विवचने रूपं भवति–

(क) कुरु　　(ख) कुरुतम्

(ग) कुरुत　　(घ) कुरुताम्　　( )

१७. चुर्-धातो: लृट्-लकारे उत्तमपुरुषस्य बहुवचने रूपं भवति–

(क) चोरयिष्यन्ति　　(ख) चोरयिष्याम:

(ग) चोरिष्याम:　　(घ) चोरयिष्याव:　　( )

१८. नृत्-धातो: लङ्-लकारे प्रथमपुरुषस्य द्विवचने रूपं भवति–

(क) अनृत्यत्　　(ख) अनृत्यन्

(ग) अनृत्यताम्　　(घ) अनृत्यम्　　( )

१९. निम्नलिखितेषु आत्मनेपदिधातु: अस्ति–

(क) तुद्　　(ख) लभ

(ग) दा　　(घ) कृ　　( )

२०. लभ-धातो: लट्-लकारे प्रथमपुरुषस्य बहुवचने रूपं भवति–

(क) लभसे　　(ख) लभन्ते

(ग) लभते　　(घ) लभामहे　　( )

२१. क्रीड्-धातो: विधिलिङ्-लकारे मध्यमपुरुषस्य एकवचने रूपं भवति–

(क) क्रीडेत्　　(ख) क्रीडे:

(ग) क्रीडेयम्　　(घ) क्रीडसि　　( )

२२. दा-धातो: लट्-लकारे प्रथमपुरुषस्य बहुवचने रूपं भवति–

(क) ददाति　　(ख) ददन्ति

(ग) ददति　　(घ) दान्ति　　( )

२३. वद्-धातो: लोट्-लकारे उत्तमपुरुषस्य बहुवचने रूपं भवति–

(क) वदानि　　(ख) वदाम

(ग) वदामि:　　(घ) वदत　　( )

२४. प्रच्छ्-धातो: लृट्-लकारे प्रथमपुरुषस्य बहुवचने रूपं भवति–

(क) प्रक्ष्यति　　(ख) पृच्छन्ति

(ग) प्रक्ष्यन्ति　　(घ) प्रच्छिष्यति　　( )

२५. दा-धातो: लोट्लकारे प्रथमपुरुषस्य वहुवचने रूपं भवति–

(क) ददातु (ख) ददतु

(ग) ददन्तु (घ) दान्तु ( )

(ख) अतिलघूत्तरात्मकाः प्रश्नाः –

(१) अस्मद्-शब्दस्य षष्ठ्याः विभक्तेः एकवचनरूपं लिखन्तु।

(२) युष्मद्-शब्दस्य सप्तम्याः विभक्तेः द्विवचनरूपं लिखन्तु।

(३) तत्-शब्दस्य पुंलिङ्गे प्रथमायां विभक्तौ बहुवचनरूपं लिखन्तु।

(४) मातृ-शब्दस्य पञ्चम्यां विभक्तौ बहुवचने किं रूपं भवति?

(५) 'करी' इत्यत्र मूलशब्दः कः अस्ति?

(६) तुद्-धातोः लोट्-लकारे प्रथमपुरुषस्य बहुवचने किं रूपं भवति?

(७) दा-धातोः ऌट्-लकारे मध्यमपुरुषस्य बहुवचने किं रूपं भवति?

(८) अस्-धातोः लट्-लकारे उत्तमपुरुषस्य बहुवचने किं रूपं भवति?

(९) कृ-धातो लङ्लकारे प्रथमपुरुषस्य एकवचने किं रूपं भवति?

(१०) लभ्-धातोः विधिलिङ्-लकारे प्रथमपुरुषस्य बहुवचने किं रूपं भवति?

(ग) लघूत्तरात्मकाः प्रश्नाः –

(१) मधु-शब्दस्य द्वितीयायां विभक्तौ सर्वेषु वचनेषु रूपाणि लेखनीयानि।

(२) वधू-शब्दस्य प्रथमायां विभक्तौ सर्वेषु वचनेषु रूपाणि लिखन्तु।

(२) जगत्-शब्दस्य पञ्चम्यां विभक्तौ त्रिषु वचनेषु रूपाणि लिखन्तु।

(४) करिन्-शब्दस्य चतुर्थ्यां विभक्तौ त्रिषु वचनेषु रूपाणि लिखन्तु।

(५) सखि-शब्दस्य तृतीयायां विभक्तौ त्रिषु वचनेषु रूपाणि लिखन्तु।

(६) कृ-धातोः लङ्-लकारे उत्तमपुरुषस्य त्रिषु वचनेषु रूपाणि लिखन्तु।

(७) दा-धातोः ऌट्-लकारे मध्यमपुरुषस्य त्रिषु वचनेषु रूपाणि लिखन्तु।

(८) लभ्-धातोः लोट्-लकारे प्रथमपुरुषस्य त्रिषु वचनेषु रूपाणि लेखनीयानि।

(९) नृत्-धातोः लट्-लकारे मध्यमपुरुषस्य त्रिषु वचनेषु रूपाणि लिखन्तु।

(१०) धाव्-धातोः विधिलिङ्-लकारे त्रिषु वचनेषु रूपाणि लेखनीयानि।

(घ) निबन्धात्मकाः प्रश्नाः –

(१) बालक-शब्दस्य रूपाणि सर्वासु विभक्तिषु लेखनीयानि।

(२) लता-शब्दस्य रूपाणि सर्वासु विभक्तिषु लिखन्तु।

(३) जगत्-शब्दस्य रूपाणि सर्वासु विभक्तिषु लेखनीयानि।

(४) भवत्-शब्दस्य रूपाणि सर्वासु विभक्तिषु लिखन्तु।

(५) अस्मद्-शब्दस्य रूपाणि सर्वासु विभक्तिषु लिखन्तु।

(६) तत्-शब्द-रूपाणि त्रिषु लिङ्गेषु सर्वासु विभक्तिषु लिखन्तु।

(७) जि-धातोः लोट्-लकारस्य रूपाणि लेखनीयानि।

(८) चुर्-धातोः ऌट्-लकारस्य रूपाणि लिखन्तु

(९) लभ्-धातोः लङ्-लकारस्य रूपाणि लेखनीयानि।

(१०) पृच्छ्-धातोः विधिलिङ्-लकारस्य रूपाणि लेखनीयानि।

बहुविकल्पात्मकानां प्रश्नानाम् उत्तरमाला

१. क	२. ख	३. ख	४. क
५. ख	६. ख	७. क	८. घ
९. क	१०.ग	११.क	१२.ख
१३.ग	१४.घ	१५.क	१६.ख
१७.ख	१८.ग	१९.ख	२०.ख
२१.ख	२२.ग	२३.ख	२४.ग
२५.ख			

× × ×